

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО І ПОРІВНЯЛЬНЕ ДЕРЖАВОЗНАВСТВО: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Т. ЖЕЛДИБІНА
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії держави і права
(Саратовська державна юридична академія)*

Нині в юридичній науці відбувається пошук нових підходів, спостерігається методологічний плюралізм, модифікується понятійно-категоріальний апарат, чітко виявляється тенденція до уніфікації права. Ці зміни значною мірою зумовлені процесами глобалізації у сфері права, політики, економіки. В умовах перетворень, що відбуваються у світі, визнається необхідність активної ролі держави у реформуванні суспільства, координації діяльності різних держав. Це стосується політичних, зовнішньоекономічних, культурних відносин. Проблеми формування міжнародного інформаційного простору, забезпечення екологічної безпеки, створення загальносвітової системи господарства, правопорядку тощо пояснюють правову регламентацію засадничих питань, що вимагають свого вирішення на світовому рівні. Як наслідок, посилюється правова інтеграція, зростає важливість норм міжнародного права, збільшується значення зв'язку національного та наднаціонального законодавства, що пояснює звернення до порівняльних досліджень у юридичній науці.

У зв'язку з цим особливу увагу слід зосередити на взаємовідносинах порівняльного правознавства та порівняльного державознавства з урахуванням сформованої тенденції щодо порівняльного вивчення державно-правової діяльності. Тому актуальним є виявлення проблемних аспектів, таких як: визначення стану і перспектив розвитку порівняльного правознавства і порівняльного державознавства; узагальнення уявлення про їх взаємозв'язок і взаємодію; виявлення підходів (моделей) їх співвідношення; вивчення методології наукових досліджень у вказаній сфері; розгляд особливої ролі держави в умовах формування сучасної правової держави.

Звернемо увагу на той факт, що взаємозв'язок держави і права висвітлюється у літературі починаючи зі Стародавнього світу. Держава і право виникають у зв'язку з одними й тими ж причинами, виступають як засоби упорядкування суспільних відносин, є загальнолюдською цінністю, виконують регулятивну роль у суспільстві, традиційно вивчаються юридичною наукою, а саме, теорією держави і права.

© Т. Желдибіна, 2013

Найбільший інтерес на сьогодні становить процес *взаємодії* держави і права. Варто зазначити, що ефективність державної влади залежить від якості її взаємовідносин з правом. Держава як офіційний представник суспільства встановлює, санкціонує правові норми, а право легалізує державну діяльність, визначає її межі. Держава, відіграючи провідну роль на політичній арені, є основним суб'єктом міжнародних публічних відносин. Разом з тим завдання, функції, не лише внутрішня, а й зовнішня політика держави визначаються за допомогою права. Надзвичайно важливу роль, що у багато разів зростає в умовах глобальних світових перетворень, відіграють: об'єднання, що вступають у міжнародні відносини, міжнародна організація — Європейський Союз. Як наслідок цього значно актуалізується проблематика наднаціонального характеру у взаємодії держави і права, вироблення практичних рекомендацій і пропозицій щодо підвищення ефективності нормотворчої, правозастосовної діяльності конкретної держави в умовах взаємодії національного та міжнародного права.

Взаємозв'язок і взаємодія держави і права можуть досліджуватися в найрізноманітніших аспектах — право і механізм держави, правотворча діяльність держави та законодавча техніка, держава і права людини, правозастосування як один із видів державної діяльності, державне регулювання економіки за допомогою права тощо.

Не менш важливим є той факт, що на сучасному етапі розвитку юридичного знання проблеми правознавства вивчені більше, ніж державознавства, незважаючи на те, що питання, які стосуються держави, її визначення, сутності й ролі у суспільстві з давніх-давен належать до основоположних і гостродискусійних у державознавстві. Проблема механізму функціонування державної влади нині залишається однією з найбільш важливих. Проте сучасна наукова постановка питання взаємозв'язку і взаємодії порівняльного правознавства і порівняльного державознавства далека від досконалості.

Нині більшість наукових праць присвячені сучасним завданням порівняльного правознавства. Державознавству приділялося і приділяється недостатньо уваги; спостерігається відсутність комплексного підходу до вивчення проблем цієї галузі наукового знання. Недостатня вивченість співвідношення порівняльного правознавства і порівняльного державознавства пояснюється, ймовірно, тим, що окремі елементи держави і права розвиваються нерівномірно. Наприклад, динаміка розвитку законодавства не відповідає розвитку державних інститутів тощо.

У зв'язку з цим виникає необхідність детальнішого розгляду різних точок зору з цієї проблематики, що існують у науковому юридичному середовищі.

Ф. Савінії, представник німецької історичної школи права, зазначав, що право тісно пов'язане з мовою, звичаями, державним устроєм.

В. Ленін у праці «Про державу» писав, що «навіть чи знайдеться інше питання, настільки заплутане навмисно і ненавмисно представниками буржуазної науки, філософії, юриспруденції, політичної економії і публіцистики, як питання про державу» [1, 5].

Погодимось з думкою відомого державознавця і правознавця, професора М. Байтіна про те, що поряд із праворозумінням, настільки ж «вічним», основоположним, наскільки і складним, є питання про поняття держави. Тому не лише виправдане, а й життєво необхідне неодноразове повернення до цього

питання, його подальше поглиблене дослідження з урахуванням історичного досвіду, нових підходів і висновків науки [2, 25]. Подібної думки дотримується і Ф. Раянов, який зазначає, що в юридичній науці останнім часом на перше місце вийшла проблема праворозуміння, а питаннями державорозуміння, по суті, ніхто не займається [3, 45].

Визнаючи справедливість висловлених тверджень, зазначимо, що вивчення державознавчих і правознавчих проблем у порівняльному аспекті передбачає їх взаємозв'язок у складі цілого. Нині загально визнано, що право є одним із найбільш ефективних інструментів впливу держави на систему суспільних відносин.

Наведене підтверджує справедливий висновок, якого дійшов О. Кресін. На його думку, підтримувані на державному рівні порівняльно-правові дослідження є ознакою зрілості держави, готовності займати активну позицію на міжнародній арені, здійснювати успішну зовнішню політику, оскільки порівняльне правознавство — одна з ключових дисциплін при підготовці дипломатів, фахівців із міжнародних відносин і міжнародної економіки — дає не просто знання, а й розуміння зарубіжного міжнародного та європейського права. Порівняльне правознавство створює основу для взаємодії національного права з європейським і міжнародним, розвитку зовнішньоекономічної діяльності держави, суб'єктів господарювання, співпраці народів з метою вирішення спільних проблем [4, 134–135].

Про відсутність комплексного підходу у вивченні проблем державознавства у 1984 р. висловив думку Ю. Тихомиров, при цьому зазначаючи, що держава нерідко тлумачиться як сума складових частин, ланок апарату, переважаючим є структурно-юридичний підхід до держави, недостатньо вивчається механізм її дії. Тим часом відчувається потреба в аналізі держави з урахуванням філософських, політологічних та управлінських аспектів [5].

В. Чиркін констатує, що «в цілому вивчення держави в її різних іпостасях у російському суспільствознавстві представлене погано» [6, 33], у той час як «дослідження різнобічних якостей універсальності державної організації, її меж та ефективності набуває найважливішого теоретичного і практичного значення» [7, 111]. Особливе місце у державознавчому порівнянні посідають різні концепції держави, питання місцевого самоврядування. Вивчаючи концепції держави, зіставляють погляди різних мислителів щодо державних форм, інститутів, методів діяльності органів держави [8, 70–71]. Погодимося з наведеними вище висловлюваннями.

По-перше, з урахуванням розвитку сучасної юридичної науки слід застерегти від ізольованого розгляду держави і права.

По-друге, детальний і комплексний аналіз поглядів учених-юристів, вивчення дискусій з цієї проблематики дає змогу отримати більш повне уявлення про процес формування та еволюції державознавства на різних етапах історичного розвитку. Не варто забувати, що значний внесок у розвиток державознавства зробили дореволюційні вчені-юристи — Г. Шершеневич, Ф. Тарановський, Б. Кістяківський, М. Коркунов, Б. Чичерін та ін. Актуалізуючи питання сучасного державознавства, важливо простежити наступність вчень минулого і сьогодення.

Привертає до себе увагу думка Ю. Тихомирова, згідно з якою в сучасному світі збільшується тенденція до виокремлення сфери правового співробітництва

цтва, у межах якої спостерігається взаємопроникнення правових теорій, вчень і поглядів, узгоджені й подібні акти та норми [9, 7; 10, 4].

На продовження сказаного вкажемо на обґрунтований С. Липенем висновок про те, що вітчизняна юриспруденція тільки нещодавно звільнилася від класового підходу як обов'язкового методологічного принципу, від ідеологічного монополізму марксизму-ленінізму, який передбачав дві крайнощі. З одного боку, праці класиків марксизму-ленінізму сприймалися апологетично, неможливо було уявити навіть мінімально критичного ставлення до будь-яких суджень К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна. З другого боку — практично вся інша політико-правова думка у змістовному плані відкидалася і була предметом критики з боку класових позицій [10, 14].

Дійсно, більшість досліджень у радянській період відображали відповідну парадигму, розглядаючи державно-правову матерію крізь призму марксистсько-ленінської теорії держави і права. Такий підхід знайшов свій вияв у поглядах М. Аржанова, на думку якого держава і право — явища, властиві виключно класовому суспільству, виникають одночасно і в майбутньому відіміруть одночасно у зв'язку з одними й тими ж причинами. Їм відміряно однаковий вік в історії людського суспільства. Їхній нерозривний зв'язок пояснюється одним історичним процесом поділу суспільства на класи, класовою боротьбою і зникненням класів у майбутньому суспільстві [12, 32–33].

У пострадянській період дослідники починають поступово віддалятися від ідеологічної складової при аналізі цієї проблематики, зайвого захоплення «класовим підходом» до проблеми взаємовпливу держави і права, розгляду їх як утворень пануючого класу. Зазначається необхідність перегляду й переосмислення наукових підходів, які вважалися традиційними, відхід від домінування марксистсько-ленінського вчення.

Незважаючи на державно-правові зміни, у сучасній юридичній науці питань про співвідношення держави і права залишилося відкритим.

На значення взаємозв'язку держави і права, на специфіку загальної теорії права, що полягає в тому, що «вона на відміну від інших гуманітарних наук вивчає державу і право не інакше як в їх взаємоопосередкуванні, взаємопроникненні і взаємодії», вказував М. Байтін [13, 386].

Тут доречно звернути увагу і на позицію В. Сирих, який зазначає, що «право являє собою загальнообов'язковий зв'язок індивідумів та інших компонентів суспільства і держави, заснований на принципах взаємозалежності, еквівалентності і юридичної відповідальності (владної примусовості)». «Сутність права (...) не існує інакше, як у формі, що тим чи тим способом об'єктивує його в предметно-практичній діяльності суспільства і держави» [14, 493–494].

Державно-правові реформи, які проводили на межі ХХ–ХХІ ст., дали потужний імпульс розвитку наукової юридичної думки. Про це свідчать численні дисертації, монографії, наукові статті. Вважаємо, що через призму вивчення поглядів мислителів на багатоаспектні проблеми держави і права можна зрозуміти їх взаємозв'язок, виробити власне бачення перспектив державно-правового розвитку. Політико-правова думка у сфері порівняльного правознавства і порівняльного державознавства здатна на взаємовплив, взаємодоповнення, будучи на сучасному етапі розвитку юриспруденції необхідною умовою розвитку наукового знання.

У контексті змін, що відбуваються, важливо звернутися до підходів (моделей) взаємодії держави і права, що різняться залежно від ступеня впливу держави на правову сферу. Одним із підходів до співвідношення права і держави є бачення їх як співвідношення права і політики. Так, наприклад, І. Козлихін вказує на те, що в Новий час, коли в Європі починається процес формування національних суверенних держав, виникає проблема співвідношення права і держави як особливого політичного інституту. Держава як централізована ієрархічна структура владних органів постає як єдиний виразник інтересів суспільства, політика починає ототожнюватися з діяльністю держави [15, 589].

Варіанти моделей взаємин можуть бути найрізноманітнішими: гармонійна взаємодія держави і права, незалежне існування держави і права за пасивної ролі держави, протиставлення держави і права.

Загальноприйняте бачення взаємовідносин права і держави у трьох іпостасях — тоталітарний тип (держава ставить вище права і не зв'язана ним), ліберальний тип (право вище держави), прагматичний тип (держава створює право, але зв'язана ним).

Варто зазначити, що сучасні демократичні держави вибудовують відносини таким чином, що за типом, коли держава стоїть над правом, виступаючи його обмежувачем. Авторитет держави є гарантією утвердження правових засад; впливає на правоутворення і правореалізацію.

У контексті досліджуваної проблематики хотілося б звернути увагу на точку зору В. Чиркіна, який вважає, що право має потребу в державі і держава не може діяти без використання правових засобів і не повинна діяти, порушуючи правове поле, хоча її органи можуть вдаватися до не врегульованих нормами, тобто різних організаційних, але не антиправових засобів [6, 34]. Держава є соціально-політичним арбітром у суспільстві, вона вводить протиборство суспільно-політичних сил у певні межі, зокрема й шляхом встановлення правових норм і діяльності свого апарату примусу, щоб не допустити анархії і розпаду суспільства [17, 17]. Слід погодитися з висновком вченого щодо того, що протистояння держави і права, їх неузгодженість повинні бути виключені. При цьому треба мати на увазі, що держава та її органи прагнуть вийти за межі права; право за своєю природою прагне до деталізації, до того, щоб «обплутати» дії держави дедалі більшим обсягом правових норм [15, 35].

На нашу думку, в цьому висловлюванні вченого про обмеження держави правом спостерігається орієнтація на реалізацію ідеї правової держави, де утверджується принцип верховенства права, за допомогою права регламентуються межі державної влади, механізм її формування і діяльності, де вище призначення держави полягає у визнанні, дотриманні, захисті прав і свобод людини і громадянина. У цьому чітко виявляється взаємодія держави і права. Нині найважливішим обов'язком держави є не лише визнання прав і свобод людини і громадянина вищою цінністю, а й їх захист. Одним із першочергових завдань тут стає створення досконалої законодавчої системи, зв'язаність держави правом, що можливо при стабільному національному та зарубіжному законодавстві й зумовлюється процесами інтеграції, гармонізації вітчизняної національної правової системи і системи європейського права.

Дійсно, актуалізація ідеї правової держави в сучасному світі вимагає розробки проблематики прав і свобод людини, їх гарантій, а також встановлення принципу взаємної відповідальності громадянина і держави.

Нині проблематика прав людини і громадянина широко представлена на міжнародному, міждержавному рівнях, це пов'язано з визнанням багатьма державами над внутрішніми проблемами пріоритету прав людини як комплексного питання, їх універсалізації.

У зв'язку з наведеним вище, важливим є звернення до міжнародного досвіду державно-правового будівництва з урахуванням поєднання теоретико-юридичних та історичних підходів до вивчення національної та наднаціональної теорії і практики. Державно-правове реформування ставить собі за мету привести національне право відповідно до європейських стандартів. Можливо, що не просте розуміння самої ідеї правової держави, її виникнення і розвитку, а осмислення проблеми правової держави в означеному ракурсі дасть можливість не лише створити умови для існування такої держави, а й у подальшому створити її. Встановлення не просто формального, а реального панування закону повинно ґрунтуватися на необхідності переведення самої ідеї правової держави з рівня декларативних тверджень на рівень правозастосовної практики.

Сучасна держава більшою мірою, ніж раніше, може стимулювати, гальмувати, припиняти, ліквідувати певні процеси і явища в економіці, суспільних відносинах, політиці, духовній сфері життя суспільства (В. Чиркін) [17, 13].

Ще одне, на що хотілося б звернути увагу в контексті досліджуваного питання — це методологія наукових досліджень при вивченні взаємного впливу порівняльного правознавства і порівняльного державознавства. Видається, що особлива роль у цій галузі відводиться порівняльному методу, наукова розробка проблематики якого починається з ХІХ ст. у Західній Європі, а потім у Росії (Е. Фріман, Г. Мен, М. Ковалевський, П. Виноградов, М. Максимейко, О. Стоянов, В. Івановський, С. Шпилевський та ін.). Про порівняння як шлях теоретичного узагальнення писали і класики марксизму-ленінізму. Так, В. Ленін, зіставляючи феодальну і буржуазну державу, вказував на їх схожість, а саме: стародавня феодальна і сучасна йому буржуазна представницька держава є знаряддям експлуатації. Про можливість переходу від опису й узагальнення до суто наукового аналізу говорили К. Маркс і Ф. Енгельс¹.

Порівняльний метод є одним із найпоширеніших методів пізнання державно-правової дійсності, застосовний у процесі вивчення як правових, так і державних явищ як у напрямі синхронного, так і діахронного порівняння. А. Саїдов слушно зазначає, що «порівняльно-правовий метод багатофункціональний у тому сенсі, що він застосовний і на теоретичному, і на емпіричному рівнях пізнання, йому притаманний оціночний підхід» [20, 190]. Подібної думки дотримується і Р. Саїдов, зазначаючи, що цей метод з'явився із творчим мисленням людини, з розвитком наукового знання проникаючи у різні науки [21, 33].

На думку О. Бігич, застосування порівняльного методу в процесі дослідження права і держави виявляється у таких аспектах (напрямах): 1) у процесі вивчення теоретичних проблем держави і права; 2) при аналізі історичних етапів розвитку держави і права; 3) у вивченні національної держави і права у порівнянні з державою і правом інших країн; 4) у вивченні особливостей окремих галузей, інститутів, норм національного права [22, 66].

¹ Див. детальніше: [19, 12].

Таким чином, обидві галузі наукового знання, і порівняльне правознавство, і порівняльне державознавство, застосовують один і той же метод — порівняльний. Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що цей метод є засобом вдосконалення вітчизняного та наднаціонального права, необхідний для пошуку нових форм правового співробітництва між державами.

Взаємозалежність порівняльного правознавства і порівняльного державознавства чітко виявляється також і в тому, що їх розвиток нині не обмежений внутрішньонаціональними, внутрішньодержавними межами. Це знаходить конкретне вираження в утвердженні нового покоління прав людини, що з'явилися у ХХ ст., так званих колективних прав (права на розвиток, на мир, незалежність, самовизначення, територіальну цілісність, суверенітет, позбавлення від колоніального гноблення, право на гідне життя, на здорове навколишнє середовище, на загальну спадщину людства, на комунікацію). Визнання прав передбачає їх універсалізацію, правове закріплення на основі міжнародних правових актів, міждержавне співробітництво.

Також зазначимо, що формулювання питання щодо порівняльного державознавства має глобальний, «загальносвітовий» характер. На відміну від порівняльного правознавства, порівняльне державознавство зосереджує увагу на вивченні реально сформованих явищ політичного, державного характеру, які іноді й не врегульовані нормами права (наприклад, кабінет міністрів у Великій Британії, перехід престолу у спадок у Саудівській Аравії, багато сторін відносин партій та парламенту в Індії) [23, 29].

Можна зазначити, що пошук нових форм співпраці між державами, тенденція до уніфікації права різних держав, зближення правових — це фактори, що сприяють дослідженню державно-правового розвитку на порівняльній основі. Як зауважив ще дореволюційний учений-юрист Ю. Гамбаров, «кожна держава допускає у певних випадках на своїй території застосування чужого права не з милості і благовоління, а підкоряючись вимогам права і справедливості, які випливають з самої суті міжнародних відносин» [18, 141].

Тенденцією державно-правового розвитку в останній час є і те, що межі дії зарубіжного права дедалі менше обмежуються кордонами конкретних держав, формуються нові умови застосування іноземних норм, які мають транскордонний характер [16, 145]. Очевидно, що вкрай важлива правотворча діяльність держави та тісний зв'язок останньої з правом у цьому напрямі.

Беручи до уваги все зазначене вище, варто сказати про таке. Створення моделі взаємодії і взаємозв'язку порівняльного правознавства і порівняльного державознавства з позиції сучасного розвитку науки — тривалий процес, що вимагає додаткових розробок на основі зваженого, науково обґрунтованого підходу. Така модель повинна базуватися не лише на теоретико-методологічній, а й практичній основі. Фактори, що впливають на цей процес, різні: форма держави, політичний режим, правова сім'я, правова (юридична) політика, рівень правової культури, державне регулювання економіки та ін.

Отже, формування уявлень про моделі взаємодії порівняльного правознавства і порівняльного державознавства має передбачати кілька напрямів. По-перше, розуміння наступності та історичності юридичного знання про співвідношення держави і права. Необхідна наукова розробка цієї проблематики з урахуванням історичного досвіду і сучасного розуміння цієї проблеми, зокрема й критичної оцінки та перегляду деяких поглядів з позиції сучасного стану

теоретико-історичної та галузевої юридичної науки. Осмислення історії порівняльно-правових і порівняльно-державознавчих досліджень допоможе визначити підходи до їх співвідношення.

По-друге, взаємодія повинна вибудовуватися на зв'язку між наукою і практикою, правотворчою і правозастосовчою. Важливість їх взаємодії виявляється не лише на доктринальному рівні, а й на рівні системи права і законодавства. Забезпечення наукової обґрунтованості у цій сфері — одне з найважливіших завдань сучасної юридичної науки.

По-третє, державознавчий і правознавчий підходи вимагають додаткових міждисциплінарних досліджень, де увагу буде зосереджено не лише на загальній теорії держави і права, а й на галузевих юридичних науках (порівняльне конституційне право та ін.) не ізольовано, а в доповненні один до одного. Крім того, вивчення державознавства вимагає підготовки і перетину з іншими галузями наукового знання — політичною, економічною, соціологічною наукою.

На завершення хотілося б зазначити, що нині особливої актуальності набула проблема побудови правової держави і громадянського суспільства. Існування держави пов'язане не з класовою боротьбою, а з утвердженням загальнолюдських цінностей, здатністю держави сформувати демократичну політичну систему, створити механізми забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Це переконання має стати своєрідною точкою відліку при обговоренні проблем взаємозв'язку і взаємодії порівняльного правознавства і порівняльного державознавства на світовому рівні.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Ленин В. И.* О государстве. Лекция в Свердловском университете 11 июля 1919 г. — М., 1984.
2. *Байтин М. И.* О понятии государства // Вопросы общей теории государства и права. — Саратов, 2006.
3. *Раянов Ф. М.* Матрица правового государства и наша юридическая наука // Государство и право. — 2006. — № 8.
4. *Кресин А. В.* Сравнительное правоведение: российская и зарубежные школы // Политико-правовые технологии взаимодействия власти, общества и бизнеса в регионах : матер. междунар. науч.-практ. конф. — Саратов, 2010.
5. *Тихомиров Ю. А.* Государствоведение: проблемы и перспективы // Совесткое государство и право. — 1984. — № 6.
6. *Чиркин В. Е.* Сравнительное правоведение и сравнительное государствоведение: взаимосвязи, общее, особенное // Ежегодник сравнительного правоведения. 2001. — М., 2002.
7. *Чиркин В. Е.* Три ипостаси государства // Государство и право. — 1993. — № 8.
8. *Чиркин В. Е.* Основы сравнительного государствоведения. — М., 1997.
9. *Тихомиров Ю. А.* Право: национальное, международное, сравнительное // Государство и право. — 1999. — № 8.
10. *Тихомиров Ю. А.* Сравнительное правоведение: развитие концепций и общественной // Журнал российского права. — 2006. — № 6.
11. *Липень С. В.* Теоретические проблемы государственности и права в политико-правовых учениях XVII — начала XX в. : моногр. / под общ. ред. В. В. Лазарева. — Минск, 2011.
12. *Аржанов М. А.* Государство и право в их соотношении. — М., 1960.
13. *Байтин М. И.* О методологическом значении и предмете общей теории государства и права // Вопросы общей теории государства и права. — Саратов, 2006.
14. *Сырых В. М.* Логические основания общей теории права. — М., 2007. — Т. 3 : Современное правопонимание.
15. *Козлихин И. Ю.* Энциклопедия права : учеб. пособ. — СПб., 2008.
16. *Егоров А. В.* Иностранное право и сравнительное правоведение: опыт теоретико-прикладного взаимодействия // Европейське право та порівняльне правознавство : зб. статей / за ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Гриценка, О. В. Кресіна ; упоряд. О. В. Кресін, О. Д. Рожко. — К. ; Шамборі, 2010.
17. *Чиркин В. Е.* Государствоведение как отрасль знания и учебная дисциплина // Государство и право. — 2008. — № 4.

18. *Гамбаров Ю. С.* Курс гражданского права. Часть общая. Т. 1. — СПб., 1911. — 793 с.
19. *Краснянский В. Э.* Метод сравнительного правоведения в советской юридической науке : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Л., 1971.
20. *Саидов А. Х.* Философия права и сравнительное правоведение // Наш трудный путь к праву : материалы философско-правовых чтений памяти академика В. С. Нерсесянца / сост. В. Г. Графский. — М., 2006.
21. *Саидов Р. А.* Становление, развитие и применение сравнительно-исторического метода в юридической науке : дис. ... канд. юрид. наук. — Ташкент, 1990.
22. *Бигич Е. Л.* Сравнительное правоведение: природа и современные взгляды // Ежегодник сравнительного правоведения : 2001. — М., 2002.
23. *Чиркин В. Е.* Сравнительное государственное устройство: метод исследования, отрасль науки, учебная дисциплина // Советское государство и право. — 1990. — № 3.

Желдыбина Т. А. Порівняльне правознавство і порівняльне державознавство: проблеми взаємодії та взаємозв'язку

Анотація. Статтю присвячено проблемам виявлення підходів (моделей) співвідношення порівняльного правознавства і порівняльного державознавства в контексті глобальних світових державно-правових перетворень. Розробка таких моделей в умовах формування правової держави та побудови громадянського суспільства пояснює необхідність звернення до проблем наступності, сучасного стану та перспектив розвитку державознавчих і правознавчих проблем у порівняльному аспекті.

Методологічною основою цього дослідження стали аналіз досліджуваних галузей наукового знання, синтез отриманих результатів, а також методи: порівняльно-правовий, формально-юридичний, системно-структурного аналізу.

У підсумку автор доходить до таких висновків. Визнаючи традиційні точки зору на відносини права і держави (тоталітарний, ліберальний, прагматичний тип), сучасні демократичні держави вибудовують відносини таким чином, що держава стоїть над правом, виступаючи його обмежувачем. При формуванні уявлень про моделі взаємодії порівняльного правознавства і порівняльного державознавства потрібно враховувати історичний досвід; тенденції розвитку як науки (не лише теоретичної, а й спеціально-юридичної), так і практики.

Ключові слова: порівняльне правознавство, порівняльне державознавство, порівняльний метод.

Желдыбина Т. А. Сравнительное правоведение и сравнительное государственное устройство: проблемы взаимодействия и взаимосвязи

Аннотация. Статья посвящена проблемам выявления подходов (моделей) соотношения сравнительного правоведения и сравнительного государственного устройства в контексте глобальных мировых государственно-правовых преобразований. Разработка таких моделей в условиях формирования правового государства и построения гражданского общества объясняет необходимость обращения к проблемам преемственности, современного состояния и перспектив развития государствоведческих и правоведческих проблем в сравнительном аспекте.

Методологической основой данного исследования явились анализ изучаемых областей научного знания, синтез полученных результатов, а также методы: сравнительно-правовой, формально-юридический, системно-структурного анализа.

В результате автор приходит к следующим выводам. Признавая традиционные точки зрения на взаимоотношения права и государства (тоталитарный, либеральный, прагматический тип), современные демократические государства выстраивают взаимоотношения таким образом, что государство стоит над правом, выступая его ограничителем. При формировании представлений о модели взаимодействия сравнительного правоведения и сравнительного государственного устройства нужно учитывать исторический опыт; тенденции развития как науки (не только теоретической, но и специально-юридической), так и практики.

Ключевые слова: сравнительное правоведение, сравнительное государственное устройство, сравнительный метод.

Zheldybina T. Comparative Jurisprudence and Comparative State Science: Interaction and Interconnection Issues

Summary. The article touches upon problems of comparative jurisprudence and comparative state studies interaction and interrelation. Necessity of addressing these problems is caused by world global state and legal reforms.

The interrelation of these spheres of scientific knowledge system supposes finding their correlation approaches (models). Elaboration of such models in accordance with the legal state

formation and building law-bound state explains the necessity of appealing to continuity and modern state problems as well as perspectives of development of state and law issues in the comparative aspect.

The aim of this article is the study of comparative jurisprudence and comparative state studies interrelation and interaction. Everything must be subject to historical experience.

Methodological basis of this research is these branches of law analysis, the gained results synthesis as well as comparative-legal analysis', formal-legal analysis' and system-structural analysis' methods.

Admitting the traditional points of view on the interrelation of law and state (totalitarian, liberal, pragmatic) the author comes to the idea that modern democratic states structure their interrelation in such a way that state is above law and state is working as the retarder.

When forming concepts of comparative jurisprudence and comparative state studies interrelation model researchers must take into consideration the whole historical experience, tendencies of both science (not only theoretical but special legal too) and practice development.

Key words: comparative jurisprudence, comparative law, comparative state studies, comparative method.

Книжкова полиця

Желдыбина Т. А. Становление и развитие сравнительно-правовых исследований в цивилистике России (XIX – начало XX века). – М. : ИНФРА-М, 2013. – 120 с.

Книгу присвячено осмисленню порівняльно-правових досліджень у Росії в XIX — на початку XX ст. В основі авторської концепції — процес наукового оформлення і наступної еволюції доктрин порівняльного характеру на прикладі поглядів відомих учених у контексті розвитку цивілістичної політико-правової думки в дореволюційній Росії.

